

**De medicamentorum modo operandi in corpore vivo, specimen secundum /
[Anton Tuschscherer].**

Contributors

Tuschscherer, Anton.
Alberti, Michael, 1682-1757.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halle : C. Henckel, 1720.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/atvmhpcm>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DE
**MEDICAMEN-
TORUM MODO OPE-
RANDI IN CORPORE
VIVO,**

SPECIMEN SECUNDUM,

QUAM

**PROFITIO NUMINE DIVINO
ET**

*GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,
PRÆSIDE*

N. D. MICHAELE ALBERTI,

**MENTISS. REGIS BORUSSIÆ CONSILIAR. AULICO, MEDI-
NÆ ET PHILOS. NATVR. PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO, ACA-
DEM. CÆSAR. NAT. CURIOS. COLLEGA,**

*FACULTATIS MEDICÆ DECANO SPECTATISSIMO,
TRONO, PRÆCEPTORE AC PROMOTORE SUO
CUM HONORIS CULTU PROSEQUENDO,*

PRO GRADU DOCTORIS

**misque in arte Medica Honoribus, Insignibus ac Privilegiis
rite ac decenter obtinendis,**

Horis ante - & pomeridianis. d. Mart. MDCCXX.

Publicæ ventilationi submittet

**ANTONIUS TUCHSCHERER,
MAGDEBURGENSIS.**

HALAE MAGDEBURGICAE,

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

VIVO,

SPECIMEN SECUNDUM,

PROPOSITIO NEUTRUM DIVINO

D. MICHAEL F. ALBERTI

PRO GRADU DOCTORIS

TONIUS TUGTSCHERER,

MAGISTER

PROOEMIUM.

Quando inanis quædam

opera communi aliquo proverbio indicatur, tunc *actum agere* vel *nugas agere* vulgo declaratur, quasi labor quidam vel per se sterilis & vilis, vel jam alibi perlustratus & pertractatus denuo revolvatur &

præter necessitatem atque utilitatem recoquatur, cum in negotio ignobilioris sortis interdum vel levis explicatio & illustratio satisfaciat, ut animus atque studia ad res magis arduas, necessarias atque utiles applicari possint: neque quidem veritati repugnat illud *Pindari* efatum quod ad *honestam causam tria verba sufficiant* *Od. VII.* aut uti *Symmachus* dixit *Lib. VII. Ep. 16.* *Non ibo longius: quia brevis est assertio veritatis; tamen ea propter dilerta & sufficiens alicujus considerationis deductio minime reprobanda est; unde recte Plato in Politico e-* locutus est: *deceat eum qui longiores sermones vituperat circuitusque disputationum hujusmodi non admittit, haud ita*

*leviter temereque damnare prolixitatem, sed ostendere prius disputatione breviori & promptiores ad differendum & ad inveniendum sagaciores nos, si sequamur, reddi: Et quæ non unquam inclaruerunt medicorum prolixa studia, ab omni ferme tempore operosa & quidem circa medicamentorum suppellectilem, facultatem & modum operandi occupata; ut passim à priscis ad nostra tempora hæc indagatio innotuerit; hinc à Galeni imprimis ævis, ubi facultates remediorum simplicium paulo curatiori studio explorari & commendari ceperunt, in nostras usque periodos, utplurimum tum sparsim, tum ex instituto singulari opera hæc disquisitio agitata & tractata fuit, sicuti *Willisus* in tractatu suo *de medicamentorum operationibus in humano corpore* idem negotium pro scopo suo habuit & observavit: & *Wedelius* in *amœnitatibus materiæ medicæ* passim prosecutus est: quis itaque non facile confiteatur, quod in hac animadversione non modo medicum, sed & physicum studium officiosum æque ac operosum fuerit, ut is *facem soli addere* videatur, qui ultro in eodem negotio operari manumque admovere gestiat: Haud quidem res infimæ sortis ac utilitatis est, quando artifex necessariam instrumentorum suorum, per quæ operatur, cognitionem assequitur & prosequitur: quod si vero ipse magis circa illorum notitiam, quam utilem applicationem occupatus fuerit, quidni hæc theoretica cognitio plus otiosa quam fructuosa fuerit: & in eo perquam discrepat physica & medica remediorum disquisitio atque commendatio: illa versatur circa corticem, hæc nucleum prosequitur: illa delectatur de corpusculis, figuris, porulis, extensionibus,*

bus, hamulis, ramulis, numeris, capsulis, obscuris v.ribus, per tautologiam, pleonasmum & hyperbolem motricibus dictis, & quot non aliis phantasiâ afficientibus & concernentibus qualitatibus: hæc potius scrutatur salutare remedium usus, causis morbificis & subjectis ægrotantibus respondentes: illa differit de remedium elementis & relationibus ad corpus, quatenus est nuda materia: hæc vero inquit & inculcat remedium relationem ad corpus vivum, quod a corpore nude mixto absolute differt & distat: illa speciose, argutè & curiose de remediis differit & animum ut plurimum cum nudis & satis sæpe crassis allegoriis detinet; hæc seposita tali diffusa & ominosa ponderatione, mox ad simplices & adæquatas animadversiones contendit, ut eo ipso eximium discrimen sit inter indagationem remedium physicam, botanicam, chymicam, mechanicam, metaphysicam, characteristicam, hieroglyphicam &c. & inter vere medicam, utilem, expertam, probatam, approbatam & vitæ atque sanitati congruam illorum commendationem: aliàs quidem nullus sane remedium defectus, quin rectius copiosus illorum apparatus adest: neque etiam theoriæ de medicamentis desunt; & sicut olim *Hadrianus* Imperator sepulchrali marmori hanc epigraphen incidi fecit: *multitudo medicorum perdidit Cæsarem*: ita licebit dicere: multitudo remedium & speculationum perdidit medicinam; enim vero quo magis de externo statu atque ornatu remedium solliciti sumus, quo magis in materiales illorum qualitates scrutamur, quo magis eorum comparationes cum aliis materiis se-

Etiamur & præcipui respectus obliviscimur, nimirum quomodo remedia sese ad motus vitales habeant, aut quomodo cum sensibilitate hominum conveniant &c. eo majoribus difficultatibus, æquivocationibus & incertitudinibus Medicina submittitur. Sed quo denique hæ nostræ animadversiones tendant? facile in illam censuram incidere possimus, quasi contra nos ipsos pugnemus, loquamur & conatus nostros reprehendamus: nupera enim occasione de Medicamentorum modo operandi in corpore vivo actum fuit, circa quam eandem considerationem præsens noster labor adhuc occupatus est, quoniam hæc tractatio non peracta fuit: quis vero non facile agnoscat, quomodo hæc indagatio & explicatio modi operandi, ita directè & positivè ad ipsius medicæ artis exercitationem haud pertineat, sed quod magis ad instrumentorum, quibus medica ars utitur, disquisitionem pertineat, qua notitia tamen artifex etiam sine singulari damno carere posset: sed quantum quidem reminiscimur, in primo hujus Thematis specimine indicatum fuit quomodo hæc consideratio modo inutiliter & steriliter tractetur & instituatur, & quomodo vicissim judiciose & fructuose perpendatur atque agitetur: quod si itaque in aliqua animadversione qualescunque utilitates emicent, vix à scopo suo aberrabunt, qui illius observationis pertractationi intenti sunt: quo loco in mentem nostram incidit effatum *Platonis in Euthydemo*: *plus est puto, dicit, cum quis re quapiam abutitur, quam cum omnino non attingit: illud siquidem malum est; hoc nec bonum, nec malum*: quamvis quidem id potius approbaverimus, quando consideratio quædam plane non attingitur, ac si in abusum tra-

trahatur; tamen vix rejiciendus erit labor, qui in viliori etiam observatione contentos utiles & ad promovendam veritatem medicam idoneos & necessarios respectus commendat & producit: ita contingit aliquando, ut res, quæ minoris existimationis esse videntur, sub congrua applicatione sufficientem utilitatem inferant, quare recte *Tullius Lib. V. de Finibus* dixit: *omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressibus usu augentur*: hinc minores considerationes majoribus manus præbent & in nostro foro aliquo modo veritatem medicam adjuvant: ob id etiam semel ceptum laborem non indignum judicavimus, quo continuetur & per plures disquisitiones & explicationes veritatis medicæ accrementa promoveantur: quin rectius reprehensione aliqua illi conatus digni censendi essent, qui quando semel alicui negotio manus applicuerunt, in ipso opere manus retrahunt & imperfectum opus relinquunt: placuit eapropter, cum nostrum officium sit Inaugurali dissertatione thema quoddam, medico usui accommodatum, elaborare, doctrinam de **MEDICAMENTORUM MODO OPERANDI IN CORPORE VIVO** *Specimine secundo* continuare, & hanc animadversionem ad usus vere medicos dirigere: adsit nobis in hoc conamine divina benedictio, quo propositum nostrum exoptatum salutarem scopum assequatur.

§. I.

Exploratio virium medicamentorum ab omni quidem ævo satis sollicitè quidem instituta & continuata, sed multis etiam *difficultatibus & ambiguitatibus* unquam obnoxia fuit; quare remedium quoddam laudatur ab his, culpatur ab illis, & sicut juxta *Senecæ* effatum in *Epist. 116.* *nullum vitium est sine patrocinio*, ita secundum *Montanum* in *Libello de gradibus & facultatibus medicamentorum*, *nullum virus est, quod non panegyrico gaudeat*: si vero in ejusmodi rebus, quæ in *sensus* incidunt, ut sunt medicamentorum *diversi effectus*, tantæ *incertitudines* atque tergiversationes occurrant, quid mirum est, si in aliis respectibus, *externos sensus* non offendentibus, adhuc *maiores* difficultates, dubitationes & *hæitationes* occurrunt: hujus *posterioris* sensus sunt *operationes medicamentorum internæ*, quæ ita *manifestæ* neutiquam sunt, ut propterea facile *objurgatio* illa in medicinam transferri possit, quod tantum *conjecturalis* existat: neque quidem audienda & attendenda erit illa *obtrectatio* quasi eapropter de *modo operandi* medicamentorum medicus *nihil certi, veri-que* assequi possit, quoniam de illorum *efficacia* nullam *manifestam* & visibilem evictionem habet, aut quasi hæc *operatio* in *sensus externos* haud incidat: illud interim pro *fundamentali* hujus disquisitionis illustratione inservit, quod medicamenta operentur *in corpus*, & quidem sub *aliis phænomenis* in *corpus vivum* & sub quibusdam *aliis* vicissim in *mortuum*: deinde quod medicamentorum *nudè physica* operatio *ut plurimum* magis *noxia*, quam *proficua* fuerit, v. g. si *salia deterfiva* modo in *ventriculo manerent*, neque ulterius *promoverentur*, plus illum *offenderent*,
vil.

villosam illius tunicam colliquarent, nerveam ventriculi tunicam magis vellicarent & majores molestias parerent: quod vero talia intimius transferantur, neque per vomitum rejiciantur, id non physicae alicui efficaciae, sed altiori directorio accensendum est: porro ad fundamentalem hanc animadversionem spectat, quod corpus laesum se ipsum restituere & curare non possit, sicut in tota rerum natura nullum compar exemplum occurrit, quod ulla materia corrupta & alterata, se ipsam emendare possit: ubi ridiculum esset conamem & refugium, quasi hanc potestatem, se ipsum curandi & corrigendi, Deus soli corpori humano concesserit; quod assertum minimè ab effectu demonstrari potest, cum effectus quidem spontaneae curationis verus sit, an vero hic effectus à falsis illis principiis pendeat, nondum rationabiliter demonstratum constat: propterea neque corpus neque materiale instrumentum lesionem suam reparat, sed rationalis hujus instrumenti applicatio plurimum contribuit ad salutarem effectum: inde vero perpetua elucescit differentia inter efficaciam instrumenti materialem, inter justam instrumenti applicationem & inter effectus physici, ab instrumento pendentis, receptionem & aestimationem: neque quidem vel ulla oblata remedia salutarem aliquem effectum promitterent, ni cum vitalibus motibus, qui non è corporis, sed naturae energia fluunt, dirigerentur; hinc ad operationum medicamentosarum notitiam maximè contribuit cognitio motuum vitalium & ipsius oeconomiae vitae atque sanitatis: omnium maximè tamen ad salutarem remediorum effectum contribuit interna sensatio, quæ iterum minime cum corporeis qualitatibus confundenda, sed per multiplices demonstrationes naturae capacitati & operationi competit; qua sensatione mediante, oblatorum remediorum physicae efficaciae percipiuntur & subinde aliae convenientes & salubritati acquirendae inservientes commotiones subordinantur: hæc uti prin-

cipalia sunt fundamenta ad *medicamentorum operationem* cognoscendam necessaria, ita plura suppeditari possent, ni hæc hoc ordine sufficere videantur.

§. II.

Minime tamen competit *medicamentis* certas vires & qualitates *ultra modulum* suum imputare; neque vero propterea asserimus, quasi remedia *plane otiosa* sint, licet in multiplici casu ejusmodi *effectus*, qui alias remedium *usum consequuntur*, sua *sponte* occurrant, adeo ut sub *naturæ* potestate sit, *evacuationes & alterationes* administrare, & illas quidem vel *augere* vel *minuere*, has vero tum in *materialibus*, tum in *motu* transferre & exercere: quamvis quidem *sua sponte* tales *operationes* aliquando *natura* exerceat, tamen nonnunquam etiam illa *admonitione* quadam indiget, aut *levamine* quodam opus habet, quo *salutares & necessarii effectus citius & certius* impetrentur; quæ ipsa consideratio in *moralibus* negotiis suum fundamentum habet, ubi interdum certæ *causæ & occasiones* conquirendæ & offerendæ sunt, quæ *necessarias* operationes *excitant*, quamvis illas interdum anima *sponte* administret: est itaque *remedium* effectus *mere physicus*, cum per *salina, sulphurea & terrea* sua principia vel in *fluidas*, vel in *solidas* partes operentur: sed certe *hic effectus* nondum *medicus* esset, nisi à *natura concurrente* & superveniente demum *rite disponeretur*: quod si enim *medicum* effectum curatius pervolvamus, tunc ille non alius est, quam qui diversis causis *lædentibus subjugandis & expugnandis* competit & legitime convenit: jam vero si *remedium* quoddam *adhuc potentius* corpus stimulare, vellicaret, pungeret, roderet, afficeret &c. tunc propterea non superveniet *evacuatio*, nisi in corpore *sensatio* adesset: *sentire* vero, non est proprietas *materiæ*, quia consistit in *reflexiva perceptione* & conjuncta *æstimatione grati* aut *adversi*: sterilis proinde omnino est assertio in *subsidium* hujus considerationis *spiritus*

acculare, iisdemque facultatem *sentiendi* & gratum ab ingrato *discernendi* affingere; quemadmodum talis proprietates *mentalis* & *moralis* in nullius *materiae* potestatem cadit; unde certe *fabulosa* & *comica* esset illa ætiologia *vomit* per *artem* provocati, quando dicitur, quod remedia *emetica nervosum* plexum stomachi *rodant*, inde contingere, ut è *cerebro spiritus* accurrant advolentque, velut araneus ad muscam, in tela sua irretitam & captam, hinc hoc spiritus ob *adversam* & molestat *rosionem* ventriculum *invertere* & denique emeticum ingestum simul *exturbare*: quis vero ita vanus & credulus fuerit, quo ejusmodi commentis & ridiculis narratiunculis assensum præbeat: exinde illud tantum brevibus colligimus, quod neque *corpus*, neque *remedium* ad *evacuationem* celebrandam *per se* satisfaciat, sed quod *secundum* remedii oblatis *efficaciam physicam natura* motus suos applicet, disponat & *dirigat*, quare in tali statu neque *remedium* neque *natura* in otio sunt; *illud* efficit, *quantum* potest, *citra* respectum ad *salubritatem*; hæc vero operatur, quantum pro corporis *conservatione* & *salvatione* debet atque *convenit*.

§. III.

Sed ne diutius in *generaliori* introductione subsistamus, nunc in præsentis tractatione in eo termino atque stadio progredi lubet, in quo *nupera* occasione *prius specimen* substituisse recordamur: *cepta* fuit hæc disquisitio in remedium *evacuantium* explicatione; unde actum fuit de eo, quomodo *Emetica*, *Cathartica*, *Diaphoretica*, *Diuretica*, *Hæmorrhagias* promoventia, *uterum* purgantia, operentur: nunc *aliorum Evacuantium* mentio injicienda erit è quibus in ordine EXPECTORANTIA occurrunt, quorum *usus* quidem *perquam familiaris* est, si vero illorum *modus operandi* recte innotuerit, tunc variæ circumstantiæ *providum* illorum usum illustrabunt: vulgo quidem *Expectorantia* illa dicuntur, quæ excretionem *muci*

mobilioris è pectore adjuvant: quo loco hos *necessarios* respectus inculcare debemus, *primo* quod hanc speciem excretionis in *omni* ferme *etate* natura *sua sponte* perficiat, ut nullo *artificio* concursu opus sit: unde in *illo casu artificialis* expectorationis promotio locum invenit, quando *spontanea* hæc evacuatio *deficit*: *secundo* quod magnus *passim error* committatur circa Expectorationis *administrationem*, ubi remedia hujus prædicati adeo *incaute & immoderate* aliquando ordinantur, ut magis materiæ intra pectus *convehantur*, quæ *sua sponte* eo haud pervenissent; *tertio* quod aliquando secundum *triviale* medendi methodum Expectorantia in *tali casu* ordinentur, ubi e pectore *nihil* evacuari debet, sed ubi demum *præter utilitatem & necessitatem* hæc excretio urgetur: *quarto* quod sub hac *insolita* evacuatione, *præter necessitatem* inducta & *seducta*, aliæ magis *ordinariæ muci* excretiones *imminuantur*, unde in *Historia practica* satis notum est, quomodo sub continuata *largiori Expectoratione* non modo excretio muci *è naribus* imminuatur, sed & ipse *alvus* exsiccet: *quinto*, quod expectoratio minime *ordinariis* excretionibus accensenda sit, quoniam in *perfecto* & legitimo sanitatis statu, nulla talis muci collectio in *pulmonibus* & *excretio* ex iisdem fieri debet; uti *pulmonum officium* pro *muci* tractatione & asservatione dicatum minimè deprehendimus, cum *tenera* hæc pars ne *physicam* quidem relationem habeat ad ordinariam *muciditatis* directionem & receptionem: quando verò *extra ordinem* contingit, ut *mucus intra* pulmones secedat, tunc omnino *necessarium & proficuum* est, ut ille mucus *è pectore* ejiciatur, neve nova molesta & inutilis quantitas *intra illud* convehatur: *sexto*, quod ipsa expectoratio nitatur *mobilitate* illius materiæ, quæ *è pectore evehenda* est, & *motu* illo, qui pro hoc actu perficiendo satisfacit: *septimo*, quod materiæ *mobilitas duplici* præcipuo modo *peccet*, adeoque convenienti aliqua
præ-

præparatione indigeat, dum vel *nimis spissa* & *tenax* est, adeoque sub *omni motu* & *molimine* excretorio *emoveri* non potest, quin potius fortius *intra pulmones* infarcia-
tur & *impastetur*; vel dum *nimis tenuis* & *simul acris* est, adeoque propter *subtilitatem* suam haud facile *evehi* potest, interea per *acrimoniam* suam *teneram* pulmonum texturam magis afficit & *offendit*: *octavo*: quod ex nudo *motuum vitio* citra singularem *materiae* aut *partis culpam* hæc expectoratio *continuari* possit soleatque, testimonio illorum catarrhorum *habitualium*, pectus detinentium & affligentium, sicut *vicissim cura* in tali afflictionis specie magis ad *motuum*, quam *materiarum vitia* dirigenda est: *nono* quod in *subjectis sanis*, quæ *nulla* pectoris afflictione laborant, per *expectorantia* remedia *motus* ita *seduci* possint, quo *insolita* pectoris *mucida oppletio* & *connexa expectoratio* consequatur: *decimo*: quod naturæ in more positum sit, quando *aliæ ordinariæ* excretiones, maxime quidem *alvinæ* & *periphericæ* turbantur, aut insufficienter progrediuntur, quo cum *vicario* hoc *expectorationis* actu succurrat: *undecimo*: quod singularis humorum *directio intra pectus* ad *expectorationem* requiratur, cum vix ita *fortuito* humorum *præparatio in pulmonibus* succedat, neque *evacuatio* ex illis tam *confuse* procedat: *duodecimo* denique quod ad *salutarem* hujus expectorationis administrationem *artificiosam* & *medicamentum* & *natura* & *medicus* requirantur.

§. IV.

Ex hisce considerationibus nunc paulo clarius explicandus erit *modus*, quo *Expectorantia* remedia operantur: continent vero hæc medicamenta *volubilem* aliquam *mucilaginem*, sive *oleosam*, sive *pulposam*, quare *lenientia*, *pingvia*, *gelatinosa* & similia, *expectorante* qualitate prædita sunt; horum *effectus duplex* est, *primo* liberant & *facilitant ordinarias excretiones*, præcipuè *alvinas*, unde talis ventilatio in-

ducitur, quo minus *affluxus* humorum ad *pectus* vel acriter *continuent*, vel fortius *augeantur*: deinde eadem medicamenta *pulmones* & *contentos* humores *emolliunt*, *involvunt*, *leniunt* & volubilem atque *mobilem* consistentiam iisdem inducunt, quo eò *facilius* deinde *evacuari* mucida recrementa queant: quod vero hoc tempore & in *hoc casu* horum remediorum *mucilago* magis ad *pectus* transferatur, iterum peculiari annotatione digna est observatio: non quidem negamus, quod substantia hæc *mucilaginosa* in *universam* massam sanguinis dispersa & immixta sit, & quod *æqualiter* per corpus circumvehatur, unde *varias alias* excretiones *facilitant*: attamen quia nunc *transitus* motuum sive *congestionum* ad *pectus* auctiores sunt, ita cum reliqua massa sanguinis connexa & commixta materia *mucilaginosa* copiosius *intra pulmones* transfertur & illic præsentibus *immobilioribus*, aut nimis *subtilibus* & *acribus* materiis affunditur, quæ exinde *mobiliorem* consistentiã nanciscuntur: aliàs in subjectis *sanis* hæc *expectorantia* usurpata *pulmones*, tanquam partem *teneriter* membranaceam, magis quam *alias* partes *membranaceas*, quo sanguis non tam copiose pertingit, eliquant, leniunt, *emolliunt* & relaxant, adeoque tantum efficiunt, quo *intra illos* talia recrementa *serosa* *mucilaginosa* *facilius secedere* possint: inde etiam contingit, ut per qualemcunque *aptam occasionem* ab *ordinariis* viis & ordinibus *deducta* natura, nunc *insolitas* vias sectetur & *erroneo* operandi modo *inversam* hanc muci *excretionem* continuet, proptereaque ab *ordinariis* locis *defleat*, quin hæc *successivè* *activè* *occludat* & in *aliena* illa loca tenacius decumbat: quapropter sub *immoderatiore* *expectoratione* *alvus* communiter *siccior*, *segnior* & *strictior* est, quoniam naturæ rarò familiare est, uno tempore, uno eodemque gradu *unam eandemque* excretionem ex *super-nis* & *infernis* locis *simul* perpetrare: habent itaque quædam ex expectorantibus illam *materialem* efficaciam, ut pul-

pulmones quoad *texturam* suam *emolliant*, eosque eo ipso disponant, quo non modo sanguis per illos *irregulariter* & impeditè transfluat, sed quo *secessio* illa mucilaginosam *intra illos* copiosius contingat: hinc evenit, ut, quo plus expectorantia talia adhibentur, eo plus *pectus* *oppleatur*, ut semper materia *expectoranda* adsit & expectorationis interdum, ut ajunt, *nullus finis* reperiatur: quid quod talia *emollientia* illam efficaciam habent, quo eo usque *ordinariam* membranaceæ pulmonum *texturæ tensionem* alterent atque *emolliant*, ut suspecti *infarctus*, periculose *stases* & plenariæ *corruptiones* consequantur: unde facile colligere licet, quanta cum *prudentiali positiva* talia expectorantia usurpanda sint, ni noxam parere debeant: quamprimum vero materia in pectore *mobilis* reddita fuit, tunc ad *ultimum excretionis* & formalem quidem successum talia *expectorantia* nihil contribuunt: etenim excretio hæc cum *successatoria* tussiculosa pectoris commotione absolvitur, quacum materia excernenda *attollitur* abstergitur & *excutitur*; hanc *tussim* non efficit *medicamentum*, neque etiam *mucus*; siquidem in hoc *stimulans* qualitas accusari vix potest, dum communiter tanta *salsedo* ipsi haud inest, quanta ad hunc effectum idonea supponitur: neque *gravitas pressoria* nexum rationalem habet cum *tussi*, quoniam talis *materia* per *qualitates* & circumstantias *physicas* commode in *pulmonibus* hæere posset, etiamsi non excerneretur: sed dum *tussis* absolutè tendit ad *excretionem* & desinit in eadem, eapropter *rationabilem* illum nexum comprehendimus, quod hæc *tussis* non sit effectus *materiæ* excernendæ, aut *organi* affecti, sed *naturæ*, quæ mediante hac commotione ad *salutarem* evacuationem collimat: id vero eo magis ex eo elucescit, quia *tussis* non primario cum *pulmonibus* perficitur, sed cum *musculis pectoris* & superioris *dorsi* regionis ad *inspirationis* negotium & *thoracis motum* contribuentibus: si itaque materia in *pulmonibus* *tussim*

pro-

provocare deberet, quomodo possibile esse, quo illius effectus extra pulmones *in externum thoracem* se diffundat! ubi aures valde affligunt atque vexant, illæ infirmæ exclamationes, quasi hoc ob *consensum generis nervosi*, contingat.

§. V.

Præter hæc expectorantia *lenientia & emollientia*, dantur adhuc *alia* remedia, quæ ad *expectorantem* effectum ordinantur; ex illis quædam sunt *resolventia & discutientia*, quæ dum *congestionem* à pectore *avertunt*, tantum etiam eo ipso adjuvant, quo *reliqua* recrementa *in pectore* obhærentia *facilius* tractari & moveri queant: singularem itaque *efficaciam & operationem in pectus* habet *anisum & fœniculum*, quæ species non modo *resolvente & discutiente* qualitate præditæ sunt, sed & *lenientes*; cum semina talia *subtili mucilagine* involvente & demulcente gaudeant: quo illa adhuc animadversio spectat, quomodo per hæc remedia pulmones quantisper *roborentur*, ne nimis *sequestrationi* aliarum mucilaginosarum impuritatū pateant; habent enim hæ species in partes *membranaceas nervosas* relationem & efficaciam *roborandi*; unde in *oculorum & mesenterii* morbis conveniunt; sicut enim *sensibilitas* in *diversis* corporis partibus *gradu differt*, ita diversa remedia *diversis partibus accommodata* aut *adversa* esse deprehenduntur, uti *nervosis* partibus, *mercurialia & pinguiarum* rancescencia inimica sunt. Interdum etiam *narcoticis* remediis vis *expectorans* adscribitur, quæ vero magis *privativa*, quam *positiva* est, quando videlicet, ob *nimum* impetum *congestorium & oppressionem* atque *præclusionem* pectoris *actualis* expectoratio *deficit*, cum tamen *materia* excernenda *in pectore hæreat*, quando itaque *hi motus*, qui excretionem è pectore *impediunt*, *mitigantur*, aut pro necessitate urgente, *sedantur*, tunc talium remediorum usum *actualis* expectoratio *consequitur*. Alterius indolis & effi-

caciæ

cacia expectorantia illa sunt, quæ motum pectoris *tussiculosum* provocant, quando *deficit*: si videlicet materia in *pectore hæret*, quæ *excernenda* est; si porro hæc materia *sufficienter mobilis* est, interea tamen *necessarius motus*, ad excretionem conveniens, *deficit*; in quo passu unicum illud auxilium requiritur, quo *motus tussiculosus* excitetur: hoc vix commodius fieri potest, nisi *talia* subjecta adhibeantur, quæ pulmones *irritare* adjuvant: quodcumque enim huius conditionis remedia ordinantur, tunc *sensibilior* textura pulmonum ab iisdem facilius alteratur: ipse proinde *motus tussiculosus* non penitus est *turbulentus* aut confusus, sed ad *remotionem* & excussionem *molesti* subjecti è *pectore directus*: quando itaque *irritantia* talia subjecta offeruntur & intra pectus transferuntur, tunc *iisdem* sese *natura* nullo *efficaciori* & manifestiori motu *opponere* potest, quam hoc *tussiculoso*, mediante quo *reliqua* in pulmonibus *hærentia* recrementa ejiciuntur: huius indolis remedia sunt *acida*, *austera*, quæ aliàs ad *tussim* commovendam contribuunt; tanto magis si vel *simpliciora*, vel paulo *largiora* exhibentur, quæ in tali casu, ubi nunc pulmones *laborant*, tanto *facilius* operantur: ut plurimum quidem *acida* qualitas non tam *cum sanguine* intra pulmones transfertur, quam è *fauibus* hic *penetrans* sapor *per asperam arteriam* intra pulmones *communicatur*, qualis sapor *acerbus*, *austerus* & *acidus* satis frequenti effectû in vita communi hunc motum *tussiculosum* provocat.

§. VI.

Duplex adhuc superest *experimentum*, quod in medicina *domestica* interdum *expectorantem* effectum in *infantili* ætate post se trahit: primo quando sub *tenaci* & *mu- cida* pulmonum oppletione pectus *extrinsecus* inungitur cum subjectis *pinguibus* & *oleosis*, quæ dum *poros cutis* in pectore *obliniunt*, eo ipso *tenuum aqueo-serosorum* humorum *transitum impediunt*, qui *introrsum secedunt* & se-

questrantur & in pulmonibus tenacem mucum emolliunt, leniunt & fluidiorem reddunt, ut posthac eo facilius expectorari possit, haud vero hoc serum aquosum per se intra pulmones delabitur, sed sub peculiari concursu directorii naturæ introrsum intra pulmones transfertur; aliàs æque facile sub circuitu sanguinis per externam regionem pectoris in reliquam sanguinis massam transvehi posset; ast nunc sub illa afflictione, ubi pulmones cum mucō obfessi sunt, transpiratio vero sensibilis impedita est, hoc aquosum serum intra pulmones transfertur & cum eodem tenacior hic mucus in mobiliorem consistentiam convertitur: alterum experimentum perinde est topicum, quando cum cepis plantæ pedum fricantur, unde expectoratio difficilior perinde in infantibus paululum levatur, dum ex una parte principia illa salina ex cepis sese intra poros insinuant, sanguinique communicata, mucum in sanguine resolvunt & tantum efficiunt, quo in teneris infantibus reliquæ excretiones mucī ordinariæ in justum ordinem convertantur, dum singulari tali modo colliquatio mucido-serosis humoribus inducitur; & de hac resolutoria efficacia pectus una participat, ut ex eodem expectoratio facilius succedat: ex altera parte hæc afflictio ceparum ad plantas pedum, revellentem efficaciam exferit, dum partes hæ sensibiles adeo afficiuntur, ut temperati rubefacientis remedii & effectus instar congestiones a pectore avocentur, eo ipso expectoratio reliqua sublevetur, ne pectus ulterius cum novo humorum affluxu obruatur: cur vero motus congestorii talibus avocatoriis obtemperent & stimulos in exteriori corpore applicatos sequantur, forte alia occasione explicabitur: sufficiat hæc de Expectorantium modo operandi brevibus proposuisse.

§. VII.

Missâ hac Expectorantium consideratione, nunc ad Apophlegmatizantia remedia progredimur, horumque modum

dum operandi brevibus perlustrabimus: ex hisce primo MASTICATORIA pervolvemus, quæ quidem alias *rario-rem usum & utilitatem* in Medicina habent; sed ne horum evacuantium obliviscamur, illorum mentionem injicemus: dicuntur vero *masticatoria*, quia *masticationis* actu tractata & *comminuta*, minime vero *deglutienda*, largiorem *salivæ affluxum* & effluxum causantur: ubi iterum pro meliori sensu reliquæ deductionis significandum est, quod *affusio* salivæ intra fauces satis *evidenti naturæ* dominio subjecta sit, quæ propterea sua *sponte* largiori copia *tacite* hunc humorem in suis *se-* & *excretoriis* organis *movet*, *promovet* & *emovet*: quemcunque vero actum *sua sponte* natura administrat, *ad eundem* etiam per *varias causas* excitari potest; inter quas quædam *internæ*, aliæ *externæ* sunt: de prioribus infra dicendi occasio decurret: ad *externas causas* referimus *masticatoria remedia*: ubi iterum illam opinionem *modestè* declinamus, quasi salivæ copiosior affluxus, neque *naturæ*, neque *medicamenti* concursui, sed tantum *actui masticationis* imputandus sit: cui sententiæ has animadversiones opponimus, primo quod *nuda* maxillarum *fortior constrictoria* compressio & *glandularum* salivalium *connexa coarctatio* negotium præsens non absolvat, alias *alia* qualitercunque *aucta* & *citra* masticatorii *remedii* usum *arbitrarie* intensa talis *commotio* maxillarum satisfaceret: *deinde* masticatoria talia *remedia* vel *levissime* masticata, vel tantum intra fauces aliquandiu *detenta*, hunc effectum *copiosioris salivæ affluxus* causantur: porro longe *alterius* considerationis esse judicamus, quid fiat tantum secundum *leges* & *necessitates mechanicas* & quid fiat *in ordine vitali*, cum processus *vitales*, *physici* *experimentales* & *mechanici* non in *unum chaos* confundendi sint &c. missis *pluribus* animadversionibus, quæ non *præsentis* scopi sunt; neque quidem medicamenti *tantum* imputamus *illam efficaciam*, quasi salivam copiosius, *attra-*

hant & alliciant, quæ nimis obscura & intricata esset assertio, in qua plane nullus evidens & vere rationalis conceptus occurrit: neque etiam huic negotio abunde satisfaceret nuda humorum salivalium colliquatio & resolutio, quam demum factam ultima illa excretio sequi deberet; cum humores in œconomia vitali haud ita passive elabantur, sed cum peculiaribus motibus evacuentur & exprimantur: in hoc medico masticationis successu & effectu duplex consideratio instituenda est, primo remedii, deinde naturæ, sive quid remedium efficiat & quomodo natura cooperetur: remedia masticatoria vel sunt acria, salino-sulphurea, papillas faucium nervosas & glandularum maxillarium superficies offendentia & acredine sua irritantia, ut sunt radices acriores, aromata & similia alia subiecta; vel sunt simul talia quæ humores salivales liquant, resolvunt & fluidiores reddunt; vel denique sunt quædam subiecta, quæ dentibus tantum compressa & sub lingua voluta, salivæ largiorem affluxum causantur; haud vero tantum hic remedium effectus & modus adhibendi satisfacit, sed quia acris illa faucium irritatio & compunctio sensum molestiæ inducit, quomodo rationabilius huic molestiæ abigendæ suis consiliis atque viribus succurrere posset naturæ, nisi salivam copiosius intra fauces affundat & cum hac acres illas moleculas, superficietenus adhærentes, eluat, diluat, abstergat & debilitet, quin denique sub hoc salivæ vehiculo & connubio penitus evacuet & removeat: quando vero remedia quædam humores in faucibus præsentis & confluentes efficacius resolvunt & attenuant, quid mirum, si natura non modo hos fluidiores humores nunc majori alacritate exprimat, sed & sub hoc actu à tergo plures alios convehat & excernat: haud enim necessitas physica est, ut humores tales liquati sponte elabantur, cui passivo elapsui repugnat constans ille motus tensorius, qui tam in tunicis faucium, quam in glandulis salivalibus adest & talem elapsionem impe-

pe-

pedit: si denique *leniora* quædam subiecta dentibus comprimuntur & lingua circumvolvuntur, etiamsi *lenior* fuerit actus ille *compressorius* & masticatorius, tunc ob *consuetudinem* naturæ, qua aliàs *sub masticatione* saliva *copiosius* intra fauces congeritur, nunc similis *copiosior illius affusio* contingit: unum verbum adhuc adjiciemus de illis subiectis, quæ ob *adversum* & *nauseosum* saporem *largiorem* salivæ *affusionem* intra fauces concitant: haud vero *hunc modum* provocandæ evacuationis salivalis *probamus*, quia adeo *odiosus* & cum *cardialgicis* & *vomibundis* commotionibus conjunctus est: hunc *adversum* saporem natura & *salutari* & *rationabili* conatu e faucibus tanquam organo *gustus semovere* contendit, *prævia largiori* salivæ affusione & *consequente* subiecti *adversi involutione*, *extenuatione*, *dilutione* atque humectatione, quo eò *facilius* deinde rejici & penitus *removeri* possit.

§. VIII.

Alterius speciei *Apophlegmatizantia* remedia sunt illa quæ mucus serosus è *naribus* educere adjuvant: hæc ipsa vero evacuationis species *naturæ* aliàs *usitata* est, qua præcipue *caput* ab impuritate *pituitosa* liberare solet, dum successive in *glanduloso-cribrosas* capitis superioris regiones hunc humorem sequestrat & denique sub *voluntaria* emuntione narium eundem dimittit: interdum etiam *extraordinem* hæc evacuatio augetur frequenti illo *Coryzæ* successu, ad quem *internæ* æque ac *externæ* causæ contribuere observantur; & quemadmodum hæc excretio merito *vitalibus* operationibus annumeranda est, qua *superflue* aut *inimicæ* & *molestæ* cujusdem materiæ remotio perficitur, eoque ipso corporis *commodum* promovetur, ita hunc actum non corporis efficaciam, non materiæ excrementitiæ qualitati, neque *causis externis* quoad *principale* sui directorium, sed *naturæ* humanæ iterum adscribo; cui *interest*, quo corpus sit *purum* & cui *incumbit*, quo corpus *lesum* & *impurum*

repurget & defendat: & hæc eadem excretio vario *artificiali* modo provocari potest, & quidem in illo casu ubi natura eandem *segnius* administrat, aut plane intermittit, aut ubi necessitas urget, quo eadem paulo *largius* succedat; in qua necessitate *diversa adminicula* adhiberi possunt: è quibus *usitatiora* illa sunt, quæ *nares* sensibili quodam *stimulo* afficiunt, aut quæ *citra* eximium talem *irritationem* easdem tamen *molestant*, aut quæ *humores* in naribus efficaciter & repente *colliquant* atque *resolvunt*: & triplici hoc modo haud *solum* medicamentum operatur, sed *naturæ* superiori *concurso* illud indiget; interim neque *natura sola* operatur, sed *remedii efficacia* etiam perpendenda & concilianda est: remedium enim vel *subtiliter* & *sensibiliter* nares *vellicat* & quidem *salino-sulphurea* sua *acrimonia*, quale medicamentum vulgo *Errhini* nomine venit, quod cum subtilibus moleculis sese *porulis* subtilis narium *membranae* sese *insinuat*, adeoque *tenerrimè* nares afficit: pro hisce materiis *stimulantibus* averruncandis, *natura* intra nares *copiosorem pituitam* affundit & cum hac *acre* hoc remedium *eluit*, *diluit*, *involvit*, illius *acrimoniam hebetat*, è *porulis*, quibus se insinuavit, *abstergit*, partem ipsam *humectat*, quo *minus sensibiliter* ab hoc remedio offendatur, quin denique tota hæc pituitosa *colluvies* sub *constrictione* tunicæ *interioris narium* expressa, sine ulteriori commotione imprimis *sternutatoria*, educi potest: aliàs quidem *naturæ familiare* est, si *sua sponte* talem *excretorium* actum suscipit, ut materiam *excernendam*, sufficienter quidem *mobilem*, facile & expedite excernat, quæ vero si *spissior* fuerit, neque excretioni facile *obtemperet*, ab eadem quantisper *præparetur*, & spontaneis *sternutationibus* concutiat, quo paulo *fluidior* & *mobilior* evadat & denique excretioni subordinandæ *facilius* obediat: quædam horum *Errhinorum* remediorum *illam* efficaciam habent, ut humores, in naribus contentos, intimius *resolvant* & *colliquant*, quos deinde *natura*

ra in hac *promptiori* sua mobilitate & *fluiditate* eo lubentius atque *facilius* exprimit & excernit, qui aliàs ad excretionem destinati sunt: dantur etiam talia *remedia* quæ ad *excretionem* & repurgationem narium contribuunt & *Ptarmica* vulgo vocantur, & à sua denominatione *sternutationem*, causantur: *hic motus* vero non adeo *confusus* & turbulentus est, sed perinde ad *illum scopum* destinatus, quo *tale* remedium, quod ut plurimum *pulverulentum* est, adeoque nares *molestat*, elidatur & *excutiatur*: siquidem *crassiori* hac *commotione* pulverulenta talia *crassiora* remedia paulo *facilius exturbari* & projici possunt, quam si tantum *eluantur*: interim *plurima ptarmica* simul sunt *errhina*, ut propterea *ab intra* humores *pituitosi* copiosius ad nares convehantur & mediante *sternutatione* tali eo promptius removeantur & evacuentur: interea contingit, ut hac ratione *corpus* ab humoribus *molestis* pituitosis *liberetur* & repurgetur, quando evacuatio hæc *artificiosa* methodo paulo *copiosius* provocata fuit: ita etiam interdum contingit, ut citra *operosæ* artis concursum sub *communibus* vicissitudinibus vitæ humanæ excretio talis per *simplicissimas* causas provocetur; id quod accidit, si pulverulenta *sabulosa* copiosius inspirantur: neque oblivioni tradenda est *illa methodus*, qua *fæminæ* infantibus excretionem, humectationem & *aperturam narium* promovent & conciliant, quando *spissior* muciditas *interiores* nares *obstruxit*, ubi per *inunctionem* cum butyro aut *pinguedine narium* radici adhibitam succurrunt; modus operationis idem est, ac ille qualem de promotione *alvinæ* excretionis & *expectorationis* per *topicum* pinguium usum in *præcedentibus* animadversionibus prædicavimus & descripsimus: quin denique simplicissimum experimentum est, quomodo per qualemcunque *internam* narium *vellicationem* hæc species evacuationis promoveatur, dum ad *titillatoriam molestiam* lenien-

leniendam humores largius affunduntur & ad adversum hunc sensum abigendum, sternutatio administratur.

§. IX.

Cum haftenus de diversis *anoticis* evacuationibus sermo institutus fuerit, mox in ordine placet SALIVATIONIS mentionem facere & illius *modum fiendi* & succedendi exponere: pro meliori hujus considerationis intellectu non alienum erit brevibus significare, quænam circumstantiæ in *spontaneæ* salivationis negotio occurrant ubi notandum est, quomodo in Se & Excretionē salivæ *ordinarie* quidem *natura* occupata sit, dum hic actus *vitales* suas utilitates habet, proptereaque *oeconomiae naturæ* subiectus est: neque quidem alias naturæ familiare est in *ordinario* statu *impuritates* quasdam cum saliva movere, *commiscere* se & *excernere*, interim neque etiam inusitatum ipsi est, in *extraordinario* statu *alias* materias cum saliva confundere & tractare, imprimis vero *tenuiores*, quæ *subtilitati* materiali & *fluiditati* salivæ non contrariantur, sed quoad utramque qualitatem cum eadem *conveniunt*: neque etiam inauditum est, quomodo in *extraordinariis* casibus aliquando *sua sponte* natura *largiori* quantitate salivam intra glandulas suas congerat & copiosius etiam egerat; ut nihil dicamus de celebri illo *criticorum ptyalismorum* documento: in quibus singulis passibus neque *saliva*, neque hujus *loca* secretoria pro causa *principali* & *efficiente* accusari & ventilari possunt, quoniam singularis hujus operationis *directio altioris* indaginis & capacitatis est, præcipue cum *subtilitas* salivæ ipsam *ultimam* excretionem non absolvat & *passivi* hujus humoris *lapsus* non facile *demonstrari* & vindicari possint; eapropter primam hanc & *fundamentalem* veritatem præmittimus, quod in *ordinario* statu *oeconomiae vitalis* salivatio à *natura* pendeat & non à *corpore* & *humore*: interim respectu hujus *humoris* requiritur, quo in ipso sufficiens *fluiditas* adsit, ne

excretioni *resistat*: hinc etiam contingit, ut, si humores salivales *attenuantur* & mobiliores redduntur, ipsa *se* & *excretio* salivæ *promptius* succedat, at *citram* aliquam *necessitatem* physicam & mechanicam, quoniam ob causas *easdem* physicas & mechanicas *fluidior* talis saliva nihilo minus in suis excerniculis hærere & *remanere* possit: unde nobis nimis *crassus* ille videtur conceptus, quasi *mobiliior* saliva *sponte* è glandulis suis & aptis ductibus aut porulis affluat: imo memori mente tenendum est, quomodo ipsa *animi pathemata* in *motum* salivæ eminens & evidens *dominium* habeant; quemadmodum sub *nausea* *largior* saliva intra fauces profluit, haud vero ita *confuse* & & tumultuarie, sed ad *promotionem* imminentis *vomit*; non minus sub *desiderio*, lascivo & luxurioso *appetitu* eadem saliva *copiosius* ad fauces affluit: neque hoc tantum, sed constant exempla & documenta, quomodo per *animi pathemata* ipsa *crasis* salivæ alteretur, testimonio *iracundie*, sub qua tam ab *hominibus*, quam à *brutis* animalibus excreta & communicata saliva, varia *damna* causari solet: ita simile exemplum occurrit, quando *nutrices iracundæ* infantibus pulpamentum, quod antea *in ore* quadantenus refrigerant, sed eo ipso cum *saliva* sua iracunda imprægnarunt, præbent, ex quo ipsi variis incommodis *torminosis* & inquietudinibus subjiciuntur: ex quibus phænomenis, satis manifestis, testamur, quantam *capacitatem* habeat *anima* hominis in *motu* & *crasi* salivæ alterandis: quando etiam contingit ut aliæ materiæ, sive biliosæ, sive alterius speciei salinæ *per accidens* salivali humori sese *associaverint*, tunc eadem sub hoc *connubio* una cum saliva excernuntur, testimonio *ictericorum*, *quartanariorum*, *scorbuticorum*, *venereo* contagio infectorum, alioque morbo maligno laborantium: neque contemnenda est illa observatio, quomodo *infantibus* cum *dentitione* concursans *largior salivatio* æque testimonium perhibeat, quod

hæc excretio non à nudis *turbulentis* & morbidis *spasmi* pendeat, sed perinde sub *directione* & applicatione *naturæ* consistat, quæ cum hac salivatione peculiarem finem prosequitur, dum dentitionem *facilitare* & *dolores* in gingivis *lenire* & demulcere contendit: minime enim *nudi* spasmī satisfaciunt effectibus salivæ *excretoriis*, cum *indifferens* ratio & *relatio* sit *spasmodum* ad infarctus, *retentiones* & excretiones; proinde hæc salivæ *largior* affusio aliquam *utilitatem* involvit; *spasmi* vero a morbo deducuntur; unde a causa juxta hypothesein *morbida* & effectu *pernicioso* vix *salutaris* constans eventus deduci potest, ni in subsidium hujus opinionis quædam *supponere* necessitas cogat.

§. X.

Et secundum has præmissas *fundamentales* animadversiones, nunc ad *specialiorem* hanc explicationem progrediemur: ex illis vero *remediis*, quæ ad *artificiosam* Salivationis provocationem inferviunt, vix aliud notius & usitatus est, quam *mercurius*, de quo ex ipsa *observatione* constat, quod præcipuè in humores *serosos mucido-lymphaticos* operetur, eosque *colliquet*, resolvat, abstergat & ad *se* & *excretorias* functiones *præparet*: quis vero sit *modus*, quo *mercurius* in hos *humores* operetur, adeo exacte non constat, nisi ad *ipsius mobilitatem* & *penetrabilitatem* tantisper provocare liceat, qua humores spissiores afficit & dissolvit: interim ille *defectus* atque nævus *vulgo physicam* nostram doctrinam premit, quod *relationum materialiarum inter se invicem* specialissimæ causæ nos communiter *lateant*, licet quædam etiam illarum pateant: illud interim negari non potest, quod *facti* est, uti post *congruum* mercurialium usum innotescit, quomodo prædicti humores magis *alterentur*, tali quidem ratione, uti idem humores deinde *facilius evacuari* possint; unde eo ipso iterum colligere licet, quomodo *mercurialia* illos humores

res' *liqueant* & resolvant, imprimis cum *excretio*, quæ sub certis circumstantiis mercurialium usum *consequitur*, non spissa, sed *tenuis* existat: quando itaque in affectu *venereo* humores lymphatico - ferofo - salivales mucilaginosi cum inquinamento *salino* fermentativo *venereo* commixti & exinde in *spissiores* consistentiam conversi sunt, tunc remedia mercurialia hosce humores *dissolvunt*, ut nunc *venereum* *subtile* miasma tenerius cum humore *salivali* fermentativo *confluens*, cum saliva tanquam substantia se- & excretoriæ functioni submissa evacuetur: illud tamen adhuc notari debet, quod contagium *venereum* *primario* in humores *spermaticos* & deinde in illos, qui sperma *constituunt*, quales sunt *lymphæ* & *saliva*, operetur: si itaque hoc miasma *venereum* cum *lymphæ* & *saliva* propius convenit, *lymphæ* vero nullis excretoriis motibus in *ordinario* vitalitatis statu est obnoxia, *saliva* contra *indies* excretoriis talibus commotionibus exposita est, ita etiam contingit, ut hoc *venereum* miasma cum salivali humore, fluidiori & tractabiliori, nunc commoveatur & ad ultimam *excretionem* promoveatur: interea tamen remedium *mercuriale*, sive *intrinsecus* sive *extrinsecus* exhibeatur, ultra *physicam* suam potestatem *nihil* operatur, dum tantum inquinamentum *venereum*, aut interdum etiam *scabiosum* & *ulcerosum* a reliquo lymphæ commercio *colliquationis* & dissolutionis effectû *abstergit*, quod deinde cum reliqua feroforum & salivalium humorum *colluvie* confluit & posthac à *natura* peculiari & *extraordinaria* directione, in illas partes *largius* transfertur, quibus *aliàs* in *ordinario* statu saliva tractari, *secerni* & *excerni* solet; unde nunc *saliva* cum *venereo* *miasmate* largius commixta & inquinata *copiosiori* excretorio effectû proscribitur, quippe quæ utræque substantiæ, tam *salivales*, quam *venereæ* in præfenti statu malum augent; unde in hac *socialitate* *rationabili* inventione & *salutari* executione eliminantur: &

sub hoc *nexu* subtili ratione mercurius, qui hactenus in corpore *physicas* suas operationes præstitit, *excernitur*: haud tamen convenit *largius* mercurialia remediaingere, alias *nervis infensa* fiunt & varias *noxas* pariunt: & quamvis mercurialia remedia partes *glandulosas intimius* penetrent & efficacius *aperiant*, attamen neque hoc adminiculum propterea salivationem *absolvit*, nam *apertio* glandularum esset *universalis*; quâ itaque exinde *particularistalis excretio* provenire debeat? nam ex illa ratione quasi mercurius glandulas & ductus aperiat sequi omnino deberet, quod mercurialia *omnes* evacuationum species *provocare* debeant, neque *singularem* relationem ad humores *serosos, salivales, lymphaticos* habeant: & licet iterum consentiamus, quod mercurius ob discretam suam *mobilitatem* partes porosas & *glandulosas facilius* penetret & aperiat, tamen *singulari* ratione & consideratione inducti, hoc problema solvendum & decidendum proponimus: drachma una aut altera *successive* adhibita *salivationem* caufatur: quæritur quænam sit *proportio duarum* drachmarum ad *totum* corpus, & an hæc quantitas mercurii oblata *ponderositate* sua corpus & glandulas *aperiat*: quod problema non facile solvi poterit, ni varia *supponantur*, contra quæ tamen multa dubia, satis fontica & luculenta proponi possent: neque denique provocatio ad *sal* & *sulphur* mercurii, pro hoc modo operandi mercurialium satisfaciet: cum adhuc *peculiare* respectus perpendendi sint, quando remedium *mercuriale* sive per *Sal* sive per *Sulphur physicos* suos effectus præstitit: & cum inter *chymicos* valde *dubium* sit, an mercurius sit in sua essentia *salinum*, an *sulphureum* subjectum, ita in tantum credimus *suspendendum* esse iudicium, cum ex *dubiis* principiis & *præmissis*, nullæ *veræ conclusiones* formari possint: suffecerit in re tam *abstrusa* effectus potius *simplices* & *indubios* annotare & illos deinde ad *rationabilem* theoriam appli-

applicare, quoniam ex *essentiis* rerum nullæ patent demonstrationes, dum rerum *essentie intellectum* nostrum *fugiant*, neque etiam ad *effectus substratos* explicandos, *primariò* & ita quidem spectant, prout impræsentiarum intellectui humano quadrat.

§. XI.

Progrediemur nunc ad certas species *Evacuationum Serosarum*, quæ per *externa* & quæ magis ad *chirurgorum* forum, quam ad *pharmaciam* spectant, excitantur, nimirum ad *Vesicatoria*, quæ absolute in illum finem abeunt, quo *excretio* quædam consequatur, & quamvis *primarius* scopus, qui cum vesicatoriis intenditur, magis *diversionem motuum & humorum*, quam *imminutionem horum* concernat, tamen vesicatoriorum affectus absolutè qualemcunque *excretionem* involvit: operantur itaque *vesicatoria* remedia *caustico* quodam sale, satis potenter *stimulante & corrodente*; unde *deglutita* talia remedia vehementes cruciatus excitarunt, & tam in *ventriculum*, quam in *vias urinarias*, referente *Bartholino Cent. 3. hist. 16.* intulerunt: id vero hoc loco notandum est, quod *stimulos* tales, corporis *vivo* inductos, singulares *motus* consequantur, qui cum *effectibus* suis exacte conveniunt cum illis circumstantiis, quæ cum præsentī irritatione connexæ sunt: etenim *caustica* talia remedia non modo in *partibus vivis* dolorem excitant, sed & ipsam *materialem* constitutionem corporis afficiunt atque *arrodunt*: pro utroque *incommodo avertendo*, in relatione ad corpus *humanum*, quid aliter fieri potest, si *adversa* talis materia tam subito *excuti* & *removeri* non potest, nisi ad *illum locum* ubi *causticum* tale remedium hæret, *ab intra humores* copiosius advehantur, quo partim *acre* remedium per *affusos humores seroso-aquoso-mucido-lymphaticos obtundatur* & temperetur, partim *partes*, tam *molestè irritatæ* leniantur, *demulceantur* & relaxen-

tur; exinde patet quod largior *affluxus humorum* talium *salutarem* præ se ferat scopum: deinde vero sciendum est, quod *acria, caustica & irritantia* talia remedia *per se* humores hosce *adducere* non possint, cum nulla *physica* ratio reddi possit, quomodo *vesicatoria* remedia humores *seroso-lymphaticos attrahere* debeant queantque, nisi multa irrita pro tali theoria supponenda essent: neque etiam illa ratio pro demonstratione subministranda quadraret, quasi *acria* talia subjecta partes eo usque *stimulent*, ut *constrictione* sua humorum *secessiones & collectiones* efficiant; quoniam *nuda* partium *constrictio* tantis humorum *collectionibus* non satisfaceret, quæ potius *restrictionibus & retropressionibus* humorum quadraret: quoniam vero rectius illa *consecutio motuum & effectuum* post vesicatoriorum usum obtingens, *rationabilem* causam involvit, hinc concludimus, quod *vesicæ* tales minimè *fortuitis stagnationibus & stasibus* humorum imputandæ, sed *particulari naturæ* activitati adscribendæ sint; hæc enim *propter* remedium *causticum* corpori *vivo & sensu* instructo oblatum & adhibitum eo humores tales *largius* affundit, *ubi tale remedium hæret*, quo ulterior *noxa*, ab hoc subjecto expectanda, *avertatur & invertatur*: inde etiam est, cur *vesicatoria* talia remedia in corpus *exanimatum* sive cadaver humanum *non* amplius operentur: & meretur hoc loco allegari iudicium *Helmontii* quando *tr. de Lithiasi Cap. 9. §. 102. & 103.* dicit: *quamobrem ad investigandum agens proprium, in dolore, consideravi, quod ranunculus, apium, flammula &c. non vescunt in cadavere: vescunt tamen carnem vivam: censeui itaque quod in ipsa anima sensitiva consisteret differentia hujus actus & non primario in flammula &c. conf. Misc. A. N. C. Dec. I. A. 2. obs. 70. in Schol.* inde omnino concludimus, quod ad vesicatoriorum operationem *sensus* requiratur, qui sensus vero *non corpori*, sed *naturæ* competit: prout itaque subjecta nunc *magis*, nunc *minus sensibilia* sunt, ita

vesi-

vesicatoria remedia nunc *citius* & *efficacius*, nunc *tardius* & *debilius* operantur: inde etiam ex abundanti *experientia* chirurgis innotuit, quod quædam subiecta *in cute* præ aliis longe *sensibilia* existant: quare exempla prostant hominum, qui ex simplicissimi *emplastri* applicatione *vesicas*, imo *inflammatorias* invasiones experiuntur: ubi frustra erit vel solam *impeditam* transpirationem insensibilem pro causa allegare, cum in subiectis *tenerioris* & *densioris* corporis, *minoris* tamen *sensibilitatis* idem effectus non obtingat: Dum vero *propter* externam applicationem *acrioris* & caustici subiecti humores *copiosius* advehuntur, tunc in *intimiorum superficiem* corporis fluidiores materiæ *aquosæ*, *ferosæ* & *lymphaticæ* affluunt & cuticulam à cute *eliquatoria* efficacia separant, quo ad minimum *cutis* ab *ulteriori acrioris* remedii stimulo arceatur: neque etiam conveniens erit *applicatio* vesicarum ex *ambustione* concitatarum, ad *vesicas* per *acria* remedia provocatas, quoniam *causæ* perquam inter se differunt: interim non negamus, quod *superficiales* lymphæ & feri *stases* vesicas excitare valeant; an vero *accidentales* tales stases cum vesicarum genesi ex remediis *vesicatoriis* proveniente, *commiscendæ* sint, merito dubitamus: Ex eodem *fundamento* explicanda erit operatio, qua *rubefacientia* in corpus *vivum* efficaciam suam exferere solent: hæc enim cum non *illius potentioris* qualitatis *causticæ* sint, ac *vesicatoria*, interim tamen *superficiem* corporis *stimulent*, propterea *non tam intimius* in illam superficiem corporis affusio humorum penetrat, sed tantum *in cute* permanet ac subsistit, adeoque cum nulla superficiali *congestionem*, cuius *confectarium rubor* & *ardor* est, sese prodit: interea & hæc superficialis *sanguinea congestio* ad *remotionem* applicati *adversæ* & *molestæ* objecti & remedii *directa* est; quemadmodum aliàs hic *naturæ mos* est, quo cum ejusmodi *motibus*

tibus atque effectibus, sese adversis & noxiis objectis opponat.

§. XII.

Hoc ordine etiam mentionem facere lubet, aliarum similium excretionum *seroso-mucilaginosa*, quæ per FONTICULOS & SETACEA provocantur: in quarum excretionum schemate tam *remedia*, quam *natura* cooperantur: quod enim fonticulos attinet, tunc communiter quidem hodiernum iidem cum *caustico* quodam remedio parantur, quod *structuram* corporis aggreditur & *corrodit*, in quem locum corrosus si *solidum* quoddam corpus immittitur, tunc affectam partem *amplificat* & *foveam ulcerosam* efficit, ad quod *artificiale* ulcus, tanquam ad locum cum *irritatione* quadam *sensibili* apertum, *posterum* humores *diriguntur* & ex eodem effunduntur: haud tamen adeo *nude passive* tales humores ex fonticulis *elabuntur*, quoniam aliquando *accessus* humorum ad illos adeo *præcluditur*, ut fonticuli quasi *exsiccentur*, deinde quoniam alia occasione *largior* aditus eorundem humorum *ad illos* conceditur; ut &, quia *particulares sanguineæ congestiones*, quæ cum *animi pathematibus* & *periodicis Hæmorrhagiis* conspirant, ad eosdem fonticulos *diriguntur*; quo adhuc illa notatu digna circumstantia pertinet, quomodo ad *alia ulcera* plane *singulares* commotiones concurrere observentur, quæ neque *materiæ peccanti*, neque *corporis dispositioni* adscribi possunt; unde concludimus, quod excretio ex Fonticulis continuans magis *naturæ*, quam *corporeis* qualitatibus adscribenda sit, quæ natura propterea, si in hoc actu excretorio *segnior* existit, eo *excitari* potest, si *intra* fonticulum *stimulantia* remedia adhibentur, quem *stimulum* deinde natura *sequitur* & ad fonticulum *copiosius* humores advehit: quod vero in *fonticulorum tractatione* & *directorio naturæ activitas* observanda sit, testatur etiam *singularis* illa circumstantia, quomodo

modo in subjectis *plethoricis*, quæ alias *sanguinis* commotionibus *translatoriis* & *eluctatoriis* adfuerunt, eadem *commotiones* ex levi causa *impulsæ* ad *fonticulum* tendant; sicut exempla constant, quomodo *fonticuli* in *fæminis* ex *Mensium turbis* cacochymicis redditis excitati, cum *menstruis* etiam temporibus atque *recursibus* majori *rubore*, *ardore* & *dolore* afflicti fuerint: quamvis enim *apertio cutis* in tantum ad hanc excretionem aliquid conferat, ut *evacuatio* extra fonticulum eo *facilius* succedere possit, tamen hæc læsio continui non *absolvit* totam *formam* hujus excretionis, quoniam nunc *evacuatio* talis *citra culpam* alicujus *materialis* respectus *augeri*, alibi vero *minui* potest & solet: inde est cur *fonticuli* ita *promiscuè* consolidati tanta *damna* causentur, cum *consuetudini* circa hanc excretionem acquisitæ *eximia alteratio* & vis inferatur: licet in *humore*, qui nunc *retinetur* vix tanta *perniciēs* supponenda sit: sed cui constat quantæ *alterationes* ex *motuum vitiis* prodeant, ille non tam anxie *materiarum* accusationi operam dabit, dum sæpe *illæsa* etiam *materia* eximii gradus & valoris *morbi* insultare & vexare queant: Et quid notius est, cum hæc veritas clarius illucescat in *Setaceorum* modo operandi: hæc enim magnum *dolorem* parti inferunt, dum huc illuc trahuntur, quæ *crassa* est & *torturæ* ac tormenti nomine digna offensio, quam *largus* humorum *affluxus* prosequitur, qui cum ob finem ad partem affectam *a natura* advehitur, quo eadem partes *leniantur*, relaxentur, demulceantur & *sensus doloris* hebetetur ac *temperetur*; tantum enim & non plus *ex sua efficacia* in tali afflictione *natura* operari potest, cum in *ipsius viribus* non sit, per *motus vitales* setaceum *removere*; id vero *potest*, quo ad *dolentem* partem *humores aptos* transferat & *tales* quidem humores, qui per *aquosam* & *mucilaginosam* suam indolem, *dolentem* partem *leniunt*, elubricant, relaxant & emolliunt, cum æque facile paulo *intimius*

minus sanguis eo congeri possit, qui vero sub *intensiori* congestione dolores magis *augebit*, quam mitigabit: quod vero in hac occasione & necessitate non *sanguis* tam *intime* congeratur & detineatur, sed *conveniens* talis humor sequestretur, non *corpori*, sed *naturæ* adscribendum esse judicamus, præprimis cum per solidas & nudas rationes *physicas* demonstrari non possit, quomodo fetacea *tales* humores *allicere* & attrahere possint, ni merito *stimulus* concursans accusetur, qui tamen *alterius* fori est, neque ad *nudè physicam* contemplationem pertinet: quare facile liquere potest, quomodo in ejusmodi evacuationum speciebus *natura* occupata & *activa* existat.

§. XIII.

Variarum hæcenus Evacuationum mentio facta fuit, sed cum adhuc una alterave species excretionum in mentem incidat, illarum etiam reminisci lubet: inter has evacuationes vero occurrit VERMIUM EXPULSIO, quæ in medicina Practica satis sæpe *utilis* & *necessaria* est: evolvemus itaque illum *modum*, quo sic dicta ANTHELMINTICA remedia operantur: pro hoc modo rite agnoscendo notare convenit, quomodo *vermes* in corpore animali *vivo* absolute *præter naturam* lateant, adeoque *adversum*, *inutile* & *molestum* objectum constituent, quibus vermibus propterea *extrudendis* ipsa *natura spontanea* activitate satis sæpe operam dat; & eo collimant tot *motus colici*, tot conatus *vomibundi*, tot dejectionum *alvinarum* insultus, tot *torminosæ* & constrictoriæ commotiones in abdomine, tot largiores affusiones *salivæ* &c. quippe qui singuli *apparatus* ad *excretionem* aliquam contendunt: etenim cum vermes non modo in corpore *vivo* plane *inconvenientes* sint, dum *nihil* quicquam *utilitatis*, aut *necessitatis* ad vitam conferant, sed & ipsum corpus *sensibile* offendant & *morsibus* suis *irritent*, quid magis *rationi convenire* potest, quam ut ejusmodi *adversum* objectum

Etum expellatur; dum vero vermes nunc in intestinis hærent, tunc rationi omnino convenit, quo motus, ad alvinam excretionem spectantes, augeantur, ut eo efficacius vermes, qui ægrius antiquam sedem mutant aut deferunt, expellantur, hinc interdum etiam sua sponte vermes deji-ciuntur: sed cum hi intestinorum plicis ut plurimum firmiter inhaereant & morsibus suis sese ultro intra intestina obfirmant, ita mirum esse haud debet, cur ejusmodi insultus torminosi sæpius vani sint & suo scopo destituantur: ob id interdum motus intestinorum magis augeri debet, quo vermium renisus superetur & cum præstantiori vi & efficacia subjugetur; interdum etiam iidem vermes antea enecandi aut enervandi sunt, quo deinde eo citius & facilius expelli possint, ne tantis resistendi viribus polleant: inde etiam contingit, ut si prius vermes interfecti sunt, tunc vel sua sponte natura illorum excretionem perficiat: exinde facile colligere & intelligere licet, quomodo acria, amara, salina, terrea, calcarea, sapida, valde acida, vermium excretionem adjuvent, dum omnia hæc sapida subjecta teneram vermium texturam moleste afficiunt, vellicant, colliquant, eoque ipso vermes eo usque vexant & torquent, donec vel ad extremum infirmentur, vel plane enecentur: quo facto deinde natura vel cum consuetu motu, alvinam excretionem absolvente, hos vermes eliminat: eo citius & efficacius vero hoc consequitur, quando vermes cum positivis purgantibus profligantur, quæ non modo ob principia sua acria, tam salina, quam sulphurea & resinosa vermes interficiunt, sed & dum excretionem alvi potenter excitant, eosdem vehementius exturbant & uno impetu excutiunt: mercurialia vero remedia non tam per principium salinum operantur in vermes, cum vel solus mercurius, cum aqua aut cerevisia secundaria decoctus, vermium excretionem promoveat; unde ille potius propter colliquantem suam qualitatem anthelminticis remediis

accensendus est; hæc enim mercurialia remedia humores imprimis *mucilaginosos* penetrant & dissolvunt: quia vero vermium *textura* ut plurimum in *tenui mucilagine* consistit, ita hæc remedia vermes colliquant, eoque ipso illorum *excretionem* præ aliis remediis efficaciter adjuvant: inde etiam contingit, ut post *mercurialium* usum vermes *discerpti* & dissoluti evacuentur: quomodo vero *mercurius* humores *colliquet*, an per sal, an per sulphur, de eo litigant adhuc chymici; quia itaque hæc decisio admodum *controversa* & *dubia* est, propterea *ex eadem* non placuit hunc *modum* operandi *mercurii* in *vermes* describere, sed *ex effectu* magis *manifesto* & demonstrativo: conferantur quæ de efficacia mercurii ad exturbandos vermes *Joh. Bettus* in *Tract. de Natura Vermium & Lumbricorum Cap. 1. Sect. 3. §. 6.* proponit, qui nobiscum in præsentī consideratione certo respectu consentit: à quibusdam remedia ex *cupro* & *ferreo* parata adversus *vermes* ordinantur, quæ tamen non admodum *secure* operantur, licet vermes quidem alterent; priora videlicet *salino-terreo* suo principio, quo aliàs valde *nauseosa* sunt, posteriora vero *acuminatis* suis moleculis in sola *limatura martis*, aut *salino-terreis* suis particulis in *croco martis* operantur & vermes perinde *vellicant* atque vexant: dantur etiam *anthelminthica* remedia, quæ ab *extra* adhibita operantur, ut sunt *amara* ex *absinthio*, *Zedoaria*, *colocynthide*, *bile*, *aloe* parata, quæ *abdomini* applicata *alvinas* dejectiones causantur: unde asserimus, quod hæc remedia *cathartico* magis effectu operentur, quam ut credere debeamus, quod particulæ *amaræ* per *cutim*, partes *musculosas* & diversas *membranaceas* demum *intra intestina* hanc suam *amaritiam* transferre & vermibus inferre debeant: cum potius ille effectus *catharticos* subsequens potentiori *colliquationi* & resolutioni humorum adscribendus sit: de qua consideratione in primo

mo hujus Thematis specimine, ubi de *catharticis* actum fuit, sermo occurrit.

§. XIV.

Non inutilis labor erit, si hoc ordine de *Evacuationibus* EXANTHEMATUM brevem sermonem instituiamus, in superque inquirimus, *quomodo* hæc excretio succedat: alias quidem notum esse debet, quod exanthematum *translatio* in *superficiem* corporis, non nitatur *materiae* malignæ *qualitate*, aut *relatione physica* ad superficiem corporis, quoniam interdum hæc materia *plane non* pervenit in *peripheriam* corporis, aliquando etiam *subtiliori* modo *transpiratur*, ut in illa peripheria non *subsistat*, nonnunquam ex hac superficie iterum *ad interiora* *retropelli* potest, quandoque etiam *justis* temporibus atque *diebus* in eandem peripheriam seponitur: vicissim vero constat, quomodo hæc *materia*, quæ *exanthemata* constituit, valde *perniciosa* sit, quæ tanto magis *nobilioribus* & *tenerioribus* internis partibus extremam *noxam* infert, unde & *rationale* & *salutare* consilium est, quo hæc materia *excernatur*, eo magis *rationale* est, quo hæc *noxia* materia à *nobilioribus* in *ignobiliores* regiones transferatur, sicut in comparatione ad *interna* viscera *superficies* corporis omnino *ignobilior* regionem constituit: hisce circumstantiis collectis & bene ponderatis, vix ullam *solidam rationem* habebit assertio, quasi hæc materia *fortuito* in peripheria corporis obhærescat aut *captetur*, vel quasi hæc materia talem *convenientiam physicam* cum *poris* cutis habeat, ut in hosce delata, ibi *obhærescere* & *subsistere* *debeat*, vel quæ adhuc *crassior* opinio est, quasi ex *accidenti* hoc fiat, ut, quando hæc *materia* sub *circuitu* sanguinis sufficienter *agitata* & *attenuata* est, denique in *teneriorem cutem* transferatur & hoc ita ex aliqua *necessitate* fieret; unde etiam hanc *confusam* commotionem & *mere morbidam* aut *noxiam* humorum agitationem *salutarem* hunc effectum & eventum consequi: Deum

enim hæc *ita posuisse & voluisse*, quo hæc *ita fiant*: quis non rectius agnoscat, quod *salutaris* hæc exanthematum efflorescentia non tam *crudis* causis & *fortuitis* eventibus nitatur, sed quod ob *essentialiter* conjunctam *rationalitatem* & *salubritatem* hic actus non *corporeis* affectionibus, sed *rationali principio* adscribendus sit, adeoque à *natura* humana pendeat, quæ subinde per eundem actum *mediatricem suam* functionem obtestatur: inde etiam evenit, ut *natura libere* atque promptè hanc evacuationem absolvat, modo ab *externis* causis non *impediatur*: etenim si propter tales causas (ut de internis hoc loco non diffusius differamus) peripheriam corporis *occludit*, tunc in eandem *pravam* talem materiam *seponere* haud potest: nam quando *in superficiem* corporis aliquid *transferendum* est, tunc etiam *necesse est*, quo illa *permeabilis* atque *aperta* sit; hæc apertura vero eidem conciliatur per *congruam tonici* motus administrationem, qui motus si *nimum* intenditur & in *stricturam* aliquam convertitur, tunc magis peripheriam corporis *occludit* & aditum atque *ingressum* humorum *intercipit*: hic motus *tonicus* utpote motus *absolute vitalis*, non à *corpore*, sed à *natura* pendet; ita *variis rationibus* demonstrari potest, quod exanthematum *excretio naturæ* dominio & *directorio* subjecta sit: & quo hæc efflorescentia *facilius* succedat præter necessariam peripheriæ corporis *apertionem* etiam requiritur *sufficiens* materiæ peccantis *abstersio* & liberatio è reliquo *vinculo*, quod cum *sanguine* habuit, ut ita *seorsim* seponi possit; deinde huc spectat *sufficiens translatio* hujus materiæ *in eandem* superficiem corporis, quoniam ex *motuum* interdum vitio hæc materia *retineri* potest & solet; in quibus concurrentibus requisitis perinde *natura* illa *superior* causa est, cui operationes tales adscribi debent.

§. XV.

Præmissa hac consideratione, nunc ad *specialiorem* applicationem progredimur: & quidem notandum, quod *moderatum* regimen ad exanthematum malignorum *efflorescentiam plus*, quam ullum aliud consilium & auxilium conferat, hoc *modo*, dum natura in suo opere non *turbatur*, adeoque *libera* & *simplici* methodo hoc officium exequitur; etenim si ab intra motus *auget*, aut si ab extra *tonum alterat*, vix facile hæc excretio *scopum* suum assequitur: multum vero ad *congruum* motuum successum hoc *regimen* contribuit: quapropter *æstuosum* & *rigorosum* regimen ad *nimiam* materiæ peccantis *dispersionem*, aut immoderatum *impulsum* intra reliquam sanguinis massam & *mixturem*, satisfacit; inde etiam evenit, ut exanthematica talis excretio vel *confuse* vel *impedite* succedat: *laxius* vicissim regimen, quod connexas *refrigerationes* inducit, ad peripheriæ *occlusionem* causandam manifestè quadrat: deinde ad exanthematum excretionem multum quadrant *frictiones* corporis, non alio modo, nisi ut ob *sensum* cum *caloris*, tum modestæ *attritionis* peripheria *relaxetur*, accessus & *ingressus* humorum *invitetur*, adeoque *naturæ occasio* præbeatur, quo *hoc tempore* dum in exanthematica materiæ peccantis *excretionem* occupata est, in *hanc superficiem* corporis decumbat & in speciali humorum *directione* eo ducatur: plus itaque tales moderatæ *frictiones* conveniunt, quam *vesicatoriorum* usus, quæ cum non nisi in *uno particulari* loco operentur, eapropter tam *generalem* excretionem non facile allevant, aut promovent: dum vero *alexipharmaca* & *diaphoretica* temperatiora remedia ad exanthematum *expulsionem* conferunt, non alio *modo* operantur, nisi ut *motum* sanguinis a *centro* ad *peripheriam* promovere adjuvent, *resolutionem* & *abstersionem* materiæ peccantis faciliunt & *æqualem* sanguinis *distributionem* concilient: alia *potentiora* diaphoretica, aut pla-

ne

ne *volatilia* remedia *impellunt* quidem, uti *totam massam* sanguineam, ita etiam *materiam peccantem*, sed dum hoc modo ad *præmaturam* aut *impetuosam* excretionem naturam *urgent*, tantum etiam valent, quo exanthemata *expulsa* ob *irregularitatem* motuum & nimiam *subtilitatem* & *mobilitatem* materiæ, citius *retrocedant*, adeoque *fugacia* evadant: quod *acida* nonnunquam remedia aut *absorbentia* cum *acidis* saturata exanthematum evacuationem promoveant, eam ob causam contingit, dum *peccans* & *maligna* materia cum hisce remediis in *mobilem* aliquam consistentiam convertitur, ne *adeo tenuis* & ut ajunt *volatilis* existat, neve propterea motibus *præparatoriis* & *evacuatoriis* *impedimenta* inferat: etenim *acidorum* & *terreorum* virtus *incrassans* abunde cognita est, per quam sese in hoc casu efficacia præbent: de *specificis* adhuc sermo habendus erit, quæ videlicet ad *malignorum* exanthematum *expulsionem* commendantur: constat nimirum quomodo in *variolis* & *morbillis* diversæ speciei *semina* ad promotionem *principalis* excretionis laudentur, sed *primo* notandum est, quod illorum effectus *adeo certus* & *indubius* haud sit, *deinde* non aliter ad hanc excretionem promovendam contribuent, nisi per *sulphureum* & *mucilaginosum* suum principium, quorum *prius* ad motus *progressivi augmentum* contribuit, *posterius* vero ad *materiæ peccantis* præparationem & *involutionem* concurrat.

§. XVI.

Præter horum malignorum Exanthematum *expulsionem* adhuc plures aliæ species *particularium* evacuationum in *superficiem* corporis *dirigendarum* accursant, quæ magis *chronicis* affectibus annumerandæ sunt, quæ certis *methodis* atque *remediis* promoveri possunt, quomodo vero hæc *remedia* ad horum commotionum & evacuationum *restitutionem* in *peripheriam* corporis concurrant, brevibus adhuc circumspiciendum erit: & ita dantur inter-

terdum *inveterata ulcera*, quæ incongruè *repressa* & *exsiccata* *pessimas* consecutiones inferunt, ut consultius sit, quo eadem ulcera in *antiquum* suum locum *restituantur*: ad hanc *revocationem congestionis* humorum in superficiem loci *ante hac* affecti, convenit *frictio* in eodem loco præstita, quæ partim propter *sensum* insolitum, partim propter connexam *relaxationem* illius partis *copiosiore affluxum* humorum in *illum locum* invitat, ut eo ipso *intra eandem* partem *natura* denuo ducatur, in qua antehac *extraordinaria* activitate particularem excretionem diu exercuit; unde evenit, ut ex *nova* hac invitatione *affluxus* humorum, denuo antiqua ulceratio oriatur: Familiarius phænomenon est, ut *Scabiosa* inquinatio ab extra *introrsum* pellatur, unde interdum *periculosa consecutaria* imminet, ut propterea & *necessarium* & *salutare* consilium sit, quo hoc inquinamentum iterum in peripheriam corporis transvehatur: ad hanc *restitutionem* scabiei in *pristinam* regionem contribuunt præcipuè *alexipharmaca* & *diaphoretica*, quæ motum sanguinis ab *internis* partibus in *superficiem* corporis excitant, adeoque *in genere* naturam in *illam regionem* ducere adjuvant, à qua antea eadem *seducta* fuit: imprimis hæc efficacia transferendi scabiem in *superficiem* corporis *sulphuris interno* usui adscribitur; *quomodo* vero sulphur id efficiat *hoc modo* intelligi potest, quoniam sulphur *in massa* sanguinea motu *caloris* agitatam, admodum *attenuatur* adeoque motum sanguinis *intestinum* æque ac *progressivum* valde *auget* & ita *in genere* transitum humorum in *illam externam* regionem invitat, a qua antehac natura *repressa* & *retropulsa* fuit; unde evenit, ut modo in *pristina* loca promota natura, materiam *peccantem*, quæ *internis* visceribus longe magis *nociva* est, nunc in illa denuo *deponat* & secundum *pristinum morem* ex iisdem eliminet: ubi iterum ab illa *crassa* opinione desistimus, quasi in *poris* cutis materia peccans *fortuito* incar-

ceretur; cum tam facilis *retropressio* ad interiora hanc fortuitam incarcerationem facile etiam revellat, & cum reliquæ considerationes, quibus *rationalis* translatio *perniciosa* talium materialium ab internis & nobilioribus in externas & ignobiles partes, *simplici* demonstratione inculcatur, *veritatem* sententiæ nostræ approbent, quod videlicet hic actus *transpositionis* impuratum in *superficiem* corporis *potiori* jure & respectu *naturæ* competat, licet remedia talia ad hunc actum aliquid *cooperentur*, attamen *actualem restitutionem retropressarum* impuratum intra *peripheriam* corporis non *formaliter* efficiant aut absolvant: eodem modo operatur etiam in similibus casibus; *fumaria*, *succinum* &c. interim ille adhuc *effectus* talium remediorum annotandus est, quod in hoc casu medicamenta *hoc modo* ad hanc *repositionem* impuratum intra *cutem* corporis contribuant, dum *intrinsecus* sub *circuitu* sanguinis *aucto* in massa humorum *abstersionem* & resolutionem talium inquinamentorum adjuvant, ut hæc tanto facilius iterum *excretorio* actui & effectui obtemperent: Quid porro damni inferant *retropulsiones particularium sudorum*, manuum aut pedum, docet attenta experientia: invitatur vero iterum hi sudores *in antiqua* sua loca, quando per *universalia alexipharmaca* remedia non modo in genere *distributio* sanguinis in *peripheriam* corporis inducitur & promovetur, sed & insimul *generalis diaphoresis* invitatur, ut eo facilius *natura* cum *particulari* tali sudore in *antiqua* sua loca decumbat; quo multum contribuit, si per *manuluvia* aut *pediluvia*, vel fomenta manibus aut pedibus adhibita *copiosior accessus* humorum in *has* partes invitatur; quo æquali modo *frictiones* harum partium contribuant, aut si per adhibita *Camphorata* in hisce partibus *pori* antehac *constricti reserantur* & ita in hisce locis *transpiratio consuetas* revocatur: Quid *Inflammationes retropulsæ* efficiant, abunde experientia medica testatur; &

cum

cum eadem quoad principalem & formalem suam rationem in certa *motus tonici* directione consistent, ita ad *evocandas* has commotiones inflammatorias, non alia conferunt, quam quæ in *motum tonicum* operantur: quoniam vero *sensatio* cum hoc motu arctè *conjuncta* est, ita facile liquet ratio, cur *frictiones*, *cucurbitularum cæcarum* applicationes, *rubefactiones*, aut interne adhibita *diaphoretica* ad harum inflammationum *revocationem* in *superficiem* corporis conferant: idem sentiendum est de *spasmodorum retro-pressorum* revocatione, in quibus *motus* magis in illis locis excitandi sunt, è quibus spasmus illi retropulsi sunt, quod eodem *modo* contingit, uti *hactenus* dictum fuit: & cum spasmus frequenter humorum *abundantiæ* opponantur, ita etiam evenit, ut si in eundem locum per *balnea* apta humorum copiosior *accessus* invitetur, eo ipso etiam pristinus spasmorum *reditus* provocetur & adjuvetur.

§. XVII.

Progredimur ad FLATUUM *retentorum* & *occlusorum* evacuationem & quomodo diversa adminicula hanc excretionem promoveant: antea vero significandum erit, *quomodo* flatus *retineantur*, ut deinde eo magis luculenta sit demonstratio modi, quo remedia flatus profligantia operantur: efficacissime ad *flatuum occlusionem* conferunt *spastica* intestinorum stricturæ, tanto magis si *exitus* ani obrigescit, nec non si intestina *exsiccantur*, aut si *feces* alvinæ *sicciores* & *duriores* in intestinis hærent, ut & si *peristalticus* motus *irregularis* est, dum in uno intestinorum tractu tonus *laxior* & remissior, in altero vero *rigidior* & *rigorosior* est, ut propterea flatus in aliquo intestinorum tractu *occlusi* deprehendantur: ob id non semper veritati respondet, si in Theoria *flatulentiae* nuda & *absoluta* *atonia* accusatur, quoniam sæpius *irregularis toni* administratio in culpa est, ubi *tonus* quidem non *peritus* deficit, sed tantum *inordinatè* applicatur: hisce circumstantiis adhuc

illa annumeranda est, quod in cura flatulentiae etiam eo advertendum sit, per quæ *subjecta* nimirum flatus copiosius *generari* queant, ut deinde artifex per *remotionem* talium subjectorum flatulentiae *futurae* & *imminentis* molestiam præoccupare possit: ast cum hoc loco sermo nobis sit de *flatuum evacuatione*, non acquiescemus in ultima hac circumstantia: quod vero omnium optimè *clysteres lenientes* flatus educant, *variis modis* contingit: dum partim *alvum aperiunt*, intestina *leniunt*, *scybala emolliunt*, partim *spasticam* stricturem intestinorum *mitigant* & sub aperi-tione alvi *inversam* peristalsin iterum *in ordinem* justum ducunt: proinde recte *Wedelius in Amœnitatibus Materiae Medicæ* Nitrum *carminativis* remediis annumerat, quod non tam *laxando* & *evacuando* alvum, quam *irregulares* motus *temperando* ad flatuum emissionem & evacuationem contribuat; quando enim *irregulares* commotiones *mitigantur*, tunc evenit, ut reliquæ functiones *in justum ordinem* redeant, adeoque *molesti flatus deorsum* promoveantur: quod *positiva carminativa* remedia attinet, tunc illorum virtus in eo consistit, quo *tonum* in intestinis adjuvent & sublevent, & dum *flatulentia* ex *irregulari* toni administratione oritur, ita tantum contribuunt *carminativa* remedia, quo *tonus ille denuo æqualiter* distribuatur, ne in *una* regione intestinorum *fortior* in *altera debilior* sit: & cur talia *carminativa* medicamenta *primis regionibus* convenient, non æque *simplices* & perspicuæ rationes *physicæ* subministrari possunt; nisi iterum hic *sensui* aliquid assignandum sit, qui per *diversas* corporis partes *discrepat*: & cum *carminativa* remedia communiter humores *resolvant* & attenuent, ita ad *primarum regionum* repurgationem eo magis contribuunt, ut tanto minus *impeditæ* hæ viæ, eo *facilius* atque lubentius *justo* motuum gradu à *natura* instruantur; inde etiam evenit, ut ob motus *peristaltici* congruam directionem *flatus contenti* per *ordinariam* viam *deorsum*

orsum transferantur & educantur, vel iterum in *serosam colluviem* recipiantur & sub ordinaria *alvi depositione* nunc in *consistentia humida* excernantur, cum *subjectum humidum* in *vaporem* & ex *vapore* denuo in *humidam consistentiam* converti queat; secundum declarationem *modi*, quo *flatus profligantia remedia* operantur, *dijudicare etiam licet*, in quonam casu talia remedia per *discrepantem suum modum operandi* conveniant; ita facile liquebit, quod in *illo casu*, ubi *flatulentia urget* & simul *commotiones sanguinis translatioræ & eluctatoræ* concurrant, *acriora carminativa minime* quadrent, quæ hosce *immoderatos sanguinis motus* eo magis augebunt & *exacerbabunt*: quam iniquus vero sit *modus in flatus operandi purgantium & narcoticorum*, facile liquet, dum *illa nimis immoderatè præsentem irregularem peristalsin* aggrediuntur, hæc vero eandem magis *confundunt*, dum *sensum molestiæ* quidem *obtundunt*, sed *motum peristalticum minime in ordinem justum* convertunt, & licet hæc posteriora remedia *aliquid ad flatulentiae sublevationem conferre videantur*, tamen *illorum modus operandi* in hac afflictione non est *ingenuus & securus*, quia *futuris* gravioribus *damnis* ansam præbet: ex hac nostra declaratione facile liquet, quod *nulla* dentur remedia, quæ *directe in flatus* operantur, nimirum quæ *immediatè* vel *flatus præcipitant*, vel *discutiunt*, vel *plane excutiunt*; sed quod *alia methodus* huc requiratur, quæ *superiori naturæ directioni* subjacet; ut ita hæc species evacuationis, quia & *necessaria & utilis* existit, omnino *naturæ æconomiae* adscribi mereatur, neque à *nudis causis physicis* pendeat.

§. XVIII.

Non oblivioni tradere lubet hanc considerationem, quo videlicet modo *VIRULENTA* & sic dicta *VENENOSA* subjecta ingesta, *cooperentur*, ad sui expeditam *excretionem*: de ejusmodi materiis itaque notan-

dum est, quod ut plurimum vehementi *corrosivo* effectū in *texturam* partium, quas attingunt, operentur; id quod latius demonstravit *Wepferus de Cicuta aquatica*: quo loco illa repeti possunt, quæ in *Specimine Primo de vomitoriis & Purgantibus* dicta sunt: consequuntur talium venenorum usum, extremæ angustiae cardialgicæ, *nausea*, internus *ardor*, *tormina* horrenda, *suffocativi* conatus vomendi, actualis denique *vomit*us extremè impetuofus, aut horrenda *colica* pathemata & vehementes dejectiones; missis pluribus talibus phænomenis, de quibus in universum agere non lubet, quia tantum *relationem* ejusmodi *veneni* ad effectum subsequenteris *excretionis* intuebimur: jam notandum est, quod *venenorum effectus* sit summe *perniciosus* & quod propterea illa à corpore sano longe *abesse* debeant, aut si ad partes *vivas & integras* translata sunt, vix *rationabilius* aut *præstantius* consilium suppeditari potest, quam ut sine ulla *mora* & cum *maxima* efficacia illud ingestum venenum *rejiciatur*; quo oblato, reliqua jam inducta noxa paulo facilius emendari potest; consequuntur itaque venenorum ingestiones ejusmodi *evacuationes*, quæ è *rationali* plane *inventione* & consilio fluunt; unde si legitimè succedunt, exoptatam *salubritatem* & mortis *evitationem* post se trahunt: quoniam itaque hæc *excretio* tam *salutarem* scopum prosequitur, quis ita alienus erit & *virulento* subjecto imputabit, quod vomitum aut alvi fluxum efficiat: etenim *venena lædunt*, hæc *excretion*es vero *resistunt læsioni*, quare hæc ab illis dependere neque possunt neque debent: *venena* enim *nihil aliud* operantur, nisi *ventriculum & intestina* acerrimè *arrodant*, hanc noxam *natura sentiens*, ipsa *spasticis* & ad *evacuationem* subsequentem *collimantibus* commotionibus huic damno *resistit* & mortis periculum evitare contendit; quare illæ *excretion*es ex prima sua *destinatione* non ad *interitum* hominis, sed ad illius *salvationem* & liberationem sunt

susceptæ; ubi irritum erit ex *frustraneo* effectu atque eventum *totum* reliquum actum condemnare velle; siquidem *parallelum* specimen *indies* in *moralibus* negotiis occurrit, ubi certæ operationes ad *salutarem* scopum *prævisæ* quidem suscipiuntur, quæ tamen *non semper* ad eundem finem *pertingunt*: reliqui *concurfantes* motus *spastici*, qui has evacuationes nunc præcedunt, nunc comitantur, perinde vix ita *turbulenti* & omnis *rationalis* scopi expertes sunt, ni æque ad tempestivam veneni extremè *adversi* atque *noxii* strenuam *exterminationem* properent & collineent; quemadmodum aliàs in genere *spasmodicæ* commotiones ad *adversorum*, *molestorum* & *noxiorum* subjectorum remotionem & *expugnationum* tendunt: quare etiam in *venenorum cura* administranda optima illa est methodus, quæ *ingestorum* illorum virulentorum subjectorum *tempestivam*, efficacem & modestam *evacuationem* promovent aut facilitant: hoc enim est optimum & certissimum *antidotale* consilium & auxilium, quod sicut ipsum *non per se* operatur, sed per principalem *naturæ* concursum, ita tamen vel *venenum* ingestum sufficienter, *diluit*, involvit, emollit & quantisper in nimio suo *corrosivo* effectu temperat, quo postea eo *promptius* & facilius à natura *exturbari* possit: imo quando contingit, ut venenorum ingestionem *convulsivi* motus consequantur, tunc neque *hi* adeo *vani*, *steriles* & *confusi* sunt, sed æque *extremum* & universale quoddam *conamen naturæ* constituent, quo summe perniciosi veneni *excussionem* urgent: & licet hoc auxilium non satis *accuratè* respondeat effectui & eventui impetrando, tamen quem vel leviter in cognitione *morum* humanorum versatum latere potest, qualia *inconvenientia* consilia & auxilia capeffat anima, si in *extrema afflictione*, *periculo* & damno versatur; quibus tentaminibus vero in hac desperatione & *extremitate* aliquale *emolumentum* prosequitur: & ita per tot *demonstrationes*

tiones & operationes parallelas animæ humanæ usitatas, afferimus & defendimus, quod harum excretionum, venena ingesta consequentium causa primaria efficiens sit eadem natura.

§. XIX.

Inter alios humores qui propter certos usus excretoriis etiam functionibus tractari solent, adhuc occurrunt LAC & SPERMA: pro utriusque *augmentatione & evacuatione* vulgo in Therapia & Materia medica certa remedia commendantur, quorum modus operandi, hoc ordine, ubi hætenus de *Evacuationibus* sermonem habuimus, inquirendus & explicandus erit: quando vero hi humores non deficiunt, sed *abundant*, tunc experientia teste illorum *excretio* eo facilius succedit, haud tamen propterea *sponte elabuntur*, aut ob *quantitatem* suam, tantum *enituntur*, sed quia *abundant* eo facilius sine aliquo impedimento & damno evacuari possunt: ita enim de *Lacte* v. g. constat, quod in fæminis *ablaclantibus* eo usque *coacervari* queat, ut mammæ *intumescant*, at citra *passivam* eructationem; hinc lac, in mammis *secretum*, denuo *resorberi* & in reliquam *massam sanguinis* recipi debet; vicissim constat, quomodo interdum *sponte* lac exprimat subtili & *titillatoria* mammarum intimiori *constrictione*: unde cum hoc *motu tonico*, qui *naturæ & non corporis* potestati & directorio subjacet, lactis excretio absolvitur & cohibetur: interim quantitas *sufficiens* singulorum humorum & *secretorium & depuratorium & excretorium* actum invitat: deinde *congrua* partium *apertura* perinde ad *inaniculum* est, quo *intra illas* tales humores se & excernendi sufficienter transferri queant: denique harum partium *stimulatio* specialior, eundem *motum excretorium* eo facilius provocat; *Lactis* itaque *excretionem* promovent *alimentosa* subjecta, quæ chylum augent; hinc propter *copiam* hujus humoris tanto magis proclivis & facilis

facilis est natura ad ejusdem humoris *sufficientem sequestrationem & evacuationem*: ita enim *nuda* abundantia chyli non *absolvit* negotium in hoc actu; dantur enim *fæminæ* in *lauta & plena* diæta viventes, neque *vitio* quodam mammarum afflicte, in quibus tamen *se- & excretio* lactis non succedit, ut propterea omnino *rationem* inveniamus, quo in hac functione *etiam naturæ* principalem concursus & *activitatem* accusamus: porro promovet Lactis excretionem *fomentatio & frictio* mammarum partim *titillatorio* effectu & modo, quo *motus tonicus* in mammis & affluxus copiosior humorum intra illas invitetur, partim *relaxatorio* modo, quo ob majorem *amplificationem* porosæ texturæ mammarum ingressus humorum *copiosior* provocetur, adeoque *se- & excretioni* lactis promptiori & majori occasio præbeatur: de reliquo varia passim in materia medica remedia allegantur, quibus virtus *lac generans & augens* adscribitur, quæ tamen *plus in titulo*, quam *in effectu* gerunt: dantur tamen medicamenta, quæ lactis *copiam & consequentem promptiorem se & excretionem* adjuvant, qualia videlicet *concoctionem* adjuvant & ad *largiorem chyli sequestrationem & præparationem* contribunt, ut sunt *aromata, anisum, fœniculum, petroselinum, carminativa* varia: Idem ferme sentiendum est, de remediis *spermatis excretionem* adjuvantibus: ut sunt talia, quæ humores *lymphaticos & salivales augent*, ex quibus sperma vulgo constat: unde *gelatinosa, lacticia, pingua, mucilaginosæ* spermatis copiam & evacuationem augent: huc porro contribuunt talia remedia, quæ *vias urinarias stimulant & excretionem* urinæ *augent*; cum vero *viæ urinariæ & spermaticæ*, ut & *urinæ atque spermatis* evacuatio exquisitam *harmoniam* habeant, propterea *diuretica* remedia *spermatis excretionem* augent & incitant: & sicut talia remedia *intrinsecus* has vias stimulant & afficiunt, ita

alia dantur remedia, quæ *ab extra* loca genitalia irritant & eo ipso ad spermatis evacuationem disponunt, quoniam alias *genitalium* locorum *irritamentum* hanc speciem excretionis faciliat.

§. XX.

Posteaquam hætenus abundè de *Evacuantium* remedium *modo operandi* actum fuit, ita placet pro Colophone præsentis tractationis, brevibus adhuc annotare *Errores Naturæ* circa talem remedium operationem occurrentes: huc usque enim sufficienter & perspicuè demonstravimus, *quomodo principalis effectus medicamento-*
sus, non a remediis evacuantibus sed à natura humana pendeat; quemadmodum vero in *moralibus* anima necessariis *adminiculis* non semper *rite* utitur, sed potius iisdem plane *abutitur*; ita similes *æberrationes* in *vitalibus* negotiis eadem committere solet: non quidem sermo est, quomodo *superfluus* remedium talium usus ad *excessivas* commotiones naturam seducat, sed quomodo è *proprio* naturæ *directorio* medicamenta interdum *inverse* & *perverse* applicentur: etenim interdum evenit, ut ob *nimiam* naturæ *sensibilitatem* & activitatem *mitior* remedium effectus *physicus*, *tantas* commotiones post se trahat, ut eventus admiratione dignus esse videatur: hinc in infelici tali effectus & eventu communis est provocatio ad usu receptam *formulam*, aut *dosin* remedii, ex quo medici a se culpam omni modo declinare contendunt; neque etiam *remedio* imputare volunt; unde nescias cui intervenienti accidenti attribuunt: in quo casu *judicio* medico opus erit, ut antea subjecti *personales* conditiones recte perquirantur, quas in simplici commendatione dosium scriptor quidam adeo specialissime annotare non potuit: sed quis ea propter adeo nude & temere *naturam* accusabit, quasi *ipsius vitio* hoc contingat! neque quidem
 nega-

negamus, quod *primario* natura *proxima* hujus *infelicitis* effectus causa sit, quæ nimirum eundem exequitur; nisi vero *causa* fuisset, quæ eandem eo *seduxisset*, vix illa sola tam facile hunc *incongruum* effectum produxisset; quare omnino *remedium* & *imperitus* aut minus providus hujus *administrator* accusari debent: aliquando evenit, ut certa remedia non nimii, sed *plane alii* effectus consequantur, quando v.g. *vomitorii* usum, *alvi fluxus* consequitur, quale exemplum inter alios *Bartholinus Act. Hassn. Vol. II. obs. 27.* recenset, ut aliorum suffragiorum non reminiscamur: ita non raro contingit, ut *purgans* remedium oblatum, *vomitu* rejiciatur: qualis *conversio* evacuationum omnino *irregulari* interdum naturæ *directioni* adscribenda est, licet aliquando *ex accidenti* salutaris effectus & eventus illam consequatur: quidni etiam *erronea* remediorum applicatio fuerit, quando ob oblatum *vomitorium* aut *purgans* remedium natura alvum *rigide occludit*, ubi ob angustiam loci & temporis non lubet speciales casus ex autoribus conquirere, quod suffragium, ubi ex experientia medica fluit, ita ex observatoribus proprio studio suppleri & colligi poterit: aliquando etiam obtingit, ut natura *citra errorem*, sed *salutari* omnino scopo *remedii* cujusdam effectum *coerceat* & ad *aliam* evacuationis speciem procedat, qualis affectus deinde *robori* naturæ *vulgo* adscribi solet; tale quid aliquando obtingit, quando *inopportune* evacuans quoddam remedium offertur, quo tempore natura jam in *magis congruam* excretionem propendet, quale exemplum vero, uti *specialissimum* est, ita minime *ultra* suos *limites* extendi debet: proinde etiam *evagatur* omnino natura, quando ex oblatione remedii, ad *unicam* evacuationis speciem directi, *præter necessitatem* & *utilitatem* *plures* excretiones exequitur, testimonio *complicationis emeseos* & *catbarseos*, aut variarum specierum *Hæmorrhagiarum*.

rhagiarum &c. ita etiam error est, si natura ad evacuationem quandam *modestius* invitatur & ipsa tunc ad illam cum *immoderata* congestione ruit, nec non loco debitæ *exonerationis*, incongruos *infarctus* & *præteritarum* excretionum *tenaciores oppressiones* committit: error etiam est, si ipsa *post administrationem* alicujus evacuationis, ad quam *per remedium* oblatum inducta fuit, *prægressam* unam vel alteram *ordinariam* excretionem *præter ordinem*, necessitatem & utilitatem *retinet*; velut si post prægressam *emesis* aut *catharsis* alvi *obstructio* aut *urinae suppressio* sequitur: quales plures errores naturæ notandos & corrigendos commendamus: Suffecerit hæc, hoc etiam loco & quidem *Secundo Specimine de Medicamentorum modo operandi in corpore vivo*, pertractasse: qua occasione etiam doctrinam de *Evacuantibus*, quam hactenus perlustravimus, obfirmamus: Deo benignissimo etiam hunc laborem humillime consecramus, insuperque rogamus, quo eundem adeo promoveat, ut Medicinam tam Theoreticam, quam Practicam in sui gloriam, proximi commodum & artis emolumentum adjuvet & confirmet.

